

.....*micropolis...*

**ΔΠΜΣ / Σχεδιασμός – Χώρος – Πολιτισμός
Τμήμα Αρχιτεκτόνων, ΕΜΠ**

Τεχνολογίες Αιχμής και Αρχιτεκτονική:
Από το Συνολικό Σχεδιασμό στην Καθολική Διαχείριση
- Πέραν της Μητροπολιτικής Σκέψης

Micropolis

**Παπαλεξόπουλος Δ., Σταυρίδου Α., Καλαφάτη Ε.
ακ. έτος 2008-2009, εαρινό εξάμηνο**

σπουδάστρια : **Κανάκη Ελένη**

Πρόλογος _

Αφορμή για τη συζήτηση που θα ακολουθήσει αποτελεί το documentary *Micropolis*, που αφορά σε δύο είδη εντόμων, που διατηρούν σχέσεις περισσότερο εχθρικές παρά φιλικές, τα μυρμηγκια και τους τερμίτες. Στο ντοκιμαντέρ παρουσιάζεται ένα συγκεκριμένος σμήνος μυρμηγκιών που μεταναστεύει από τόπο σε τόπο κατά την εναλλαγή των εποχών προς αναζήτηση τροφής. Οι τερμίτες διατηρούν ένα σταθερό τόπο διαμονής πάνω στον οποίο κτίζουν και οργανώνουν τη φωλιά τους, (η οποία θα μπορούσε αλλιώς να χαρακτηριστεί ως πόλη). Η επιδρομή των μυρμηγκιών στους τερμίτες είναι μια καθαρά πειρατική δράση, αλλά δεν είναι η ηθική του ζητήματος που θα μας απασχολήσει σε αυτή την εργασία, θεωρώντας πως το ένστικτο της επιβίωσης είναι πρωταρχικό και όχι κατακριτέο. Απόπειρα της εργασίας αυτής είναι η μεταφορά του παραδείγματος από τον κόσμο των εντόμων στον κόσμο των ανθρώπων, θεωρώντας τα ως παραδείγματα κοινωνικών δομών που φέρουν αναλογίες με αυτές των ανθρώπινων. Ως θεωρητικό υπόβαθρο θα χρησιμοποιηθεί το άρθρο του *Eugene Thacker*, "*Networks, Swarms, Multitudes*" (*Δίκτυα ,Σμήνη, Πλήθη*). Το παράδειγμα θα μελετηθεί ως τρόπος οργάνωσης , λειτουργίας και σχέσης συλλογικότητας και θα αναζητηθεί τελικά η σύσταση ή και απόψεις της σύστασης που μπορεί να φέρει η έννοια του πλήθους.

Εισαγωγή _

Η τριχοειδής διάδοση των νέων τεχνολογιών του του World Wide Web και η εποχή της πληροφόρησης που διανύουμε έχει αλλάξει ριζικά τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του κοινωνικού χώρου. “Σήμερα η οργάνωση της κοινωνίας βασίζεται ολοένα και περισσότερο στη χρήση διατομικών δικτύων που χρησιμοποιούν της τεχνολογίες της επικοινωνίας, με αποτέλεσμα, η διαδικασία εξατομίκευσης των σχέσεων και η συγκρότηση δικτύων και δεσμών μεταξύ τέτοιων εξατομικευμένων μονάδων να γίνεται ένα από τα οργανωτικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά της εποχής μας.”¹ . Έτσι τα δίκτυα γίνονται μεσολαβητές συλλογικής οργάνωσης , μεσολαβητές συναντήσεων στην ψηφιακή διάσταση του χώρου όπου βασική συνθήκη για τη συνάντηση δεν είναι πλέον η εγγύτητα αλλά η ταυτοχρονικότητα. Όπως υποστηρίζει ο Leibniz, “ο χώρος αποτελεί την υλική κατασκευή της ταυτοχρονικότητας, δηλαδή την κοινής και ενιαίας αναφοράς ανθρώπινων πρακτικών που εξελίσσονται στο χρόνο”². Το τεχνολογικό μέσο των δικτύων έχει μεταβάλει τα καθορισμένα μεταξύ χώρου και χρόνου και έχει επαναπροσδιορίσει την κατανομή των κοινωνικών τόπων σύμφωνα με το διάχυτο δικτυακό μοντέλο.

Η έννοια του πλήθους, είναι ένας σύγχρονος πολιτικός όρος αλλά και μια νέα δομή κοινωνικής οργάνωσης, που αναδύεται από αυτή την ανακατανομή της τοπικότητας βάσει των νέων τεχνολογιών της επικοινωνίας. “Το πλήθος, ως οντότητα, δεν είναι ούτε το άτομο ούτε η ομάδα. Τοποθετείται κάπου ενδιάμεσα ή κάπου εντελώς διαφορετικά. Σχετίζεται με την ιδέα της πολλαπλότητας, η οποία έχει αναπτυχθεί από τον Bergson και τελευταία από το Deleuze. Το πλήθος είναι πολλαπλό, με την έννοια ότι προϋποθέτει ένα μεγάλο αριθμό ατόμων, που είναι όμως ομαδοποιημένα κατά τέτοιο τρόπο ώστε να γίνονται ένα. Με αυτή την έννοια το πλήθος είναι μοναδικό.”³ Στο πλήθος εμπεριέχονται οι έννοιες

¹ Tomas Ibanez – Manuel Castells, *Ο Νεοαναρχισμός και η Σύγχρονη Κοινωνία*, σ. 7

² Manuel Castells & Martin Ince, *Conversations with Manuel Castells, Conversation 3 / The Space of Flows*, σ. 56

³ Eugene Thacker, *Networks, Swarms, Multitudes, Part Two*, σ. 8

του δικτύου και του σμήνους. Πιο συγκεκριμένα τα δίκτυα είναι αυτά που ενημερώνουν και τα σμήνη είναι αυτά που μεταβάλλουν τα πλήθη.

Δίκτυο _χαρακτηριστικά

“Το concept του δικτύου έχει μαθηματική βάση και ξεκινά από τα πρώτα διαγράμματα Euler με τα οποία αντιλαμβανόμαστε τα δίκτυα σαν μία χωρική κατανομή σχέσεων και πραγμάτων. Αυτό προϋποθέτει ένα το διαχωρισμό μεταξύ των εξατομικευμένων μονάδων και των τοπικών δράσεων που προκαλούνται από αυτά: δρών -δράση, σημείο-σχέση. Ο Mark Granovetter (όσον αφορά την κοινωνική συγκρότηση) προτείνει ότι στα κοινωνικά δίκτυα οι σχέσεις ή οι συνδέσεις ενός δικτύου μπορεί να είναι ισχυρές ή αδύναμες. Ενώ λοιπόν οι ισχυροί δεσμοί έχουν το αποτέλεσμα της τοπικής συγκέντρωσης σε δεμένα group, είναι οι αδύναμοι κρίκοι που διατηρούν τη γενική συνδεσιμότητα του δικτύου ανάμεσα στις συστάδες. Η μελέτη του Barasi, συμπληρώνει, πως η δομή των δικτύων ακολουθεί τη δύναμη ενός νόμου, σύμφωνα με τον οποίο, πολλά πράγματα έχουν λίγες συνδέσεις και λίγα πράγματα έχουν πολλές συνδέσεις, έχοντας σαν αποτέλεσμα μια αποκεντροποιημένη τοπολογία.”⁴ Έτσι, η δυναμική του δικτύου μπορεί να γίνει κατανοητή σαν τη ροή ενός πολυκεντρικού συστήματος, κατανεμημένη ποικιλοτρόπως, άνισα, και απροσδιόριστα και που φέρει την ιδιότητα της διαρκούς μεταβολής.

Τα δίκτυα είναι εγγενώς δυναμικά φαινόμενα που υφίστανται διαρκείς και ποικίλες αλλαγές, τόσο στη σύσταση των εξ' ατομικευμένων μονάδων τους όσο και στις μεταξύ τους σχέσεις.”⁵ “Για παράδειγμα στα κοινωνικά δίκτυα αλλαγές στο περιβάλλον ή στην πολιτική ιδεολογία καταλήγουν σε σχέσεις που μεταβάλλουν ή δημιουργούν νέα nodes. Έτσι τα nodes ενός δικτύου δεν είναι ποτέ σταθερά, βρίσκονται σε μια διαρκή κίνηση.

⁴ Eugene Thacker, *Networks, Swarms, Multitudes, Part One*, σ.4-5

⁵ Ο.π., σ.10

Ενώ αντίστοιχα συστέλλονται (intensify) ή διαστέλλονται (de-intensify) ανάλογα με την εν- δυνάμει πλαστικότητα και ελαστικότητα των σχέσεων που τα ορίζουν".⁶ "Αυτό τα καθιστά διακριτικά, και εφήμερα, μπορούν τη μία στιγμή να υπάρχουν και την άλλη να εξαφανιστούν. Η παρουσία τους και η απουσία τους είναι ακαθόριστες. Υποσκάπτοντας συνεχώς τη σταθερή σχέση ανάμεσα στο μέσα και το έξω, θα μπορούσαμε να πούμε ότι το δίκτυο τείνει να μεταβάλλει κάθε του όριο σε ένα κατώφλι." ⁷ Έτσι μπορούμε να ισχυριστούμε ότι το δίκτυο είναι ένα μοντέλο χωρικό σχέσεων που οικοδομούνται στο χρόνο. Αφού στην ολότητα του, εκτός από μία απλή κατανομή σημείων και σχέσεων, εμπεριέχει την έννοια της *διάρκειας*, η οποία αποτελεί ποιοτικό χαρακτηριστικό της *σχέσης* ως κάτι όχι απαραίτητα σταθερό ή τετελεσμένο, η οποία καθιστά τελικά και το δίκτυο ένα ως ένα ευμετάβλητο σύνολο.

Στα δίκτυα, ενώ φαινομενικά δεν υπάρχει οργάνωση, συναντάμε τελικά οργάνωση και δημιουργικότητα ,συναντάμε σμήνη.

Σμήνος _

Το concept του σμήνους είναι ένα βιολογικό concept. "Οι ρίζες του συναντώνται στη φυσική επιστήμη του 19^{ου} αι., την ηθολογία. Η ηθολογία (συστηματική μελέτη των νόμων που διέπουν τη συμπεριφορά ανθρώπων και ζώων) αποτελεί ένα ιδιαίτερο τομέα, γιατί τοποθετείται ανάμεσα στη ζωολογία(classification), στη συγκριτική ανατομία(δομή) και στη μελέτη των οικοσυστημάτων (περιβάλλον). Στην ηθολογία συναντώνται αυτές οι περιοχές μελέτης, προκειμένου να γίνουν

⁶ Ο.π. σ. 10

⁷ Michael Hardt – Antonio Negri, *Multitude: War and Democracy in the Age of Empire*, σ. 55

κατανοητοί οι τρόποι με τους οποίους οι ζωντανοί οργανισμοί διαδρούν.”⁸

“Ο εντομολόγος William Wheeler, στα τέλη του 19^{ου} αι., αναφέρεται στα κοινωνικά έντομα σαν υπερ-οργανισμούς όπου το όλο έχει μια ζωτικότητα που κάθε ένα από τα μέλη του δεν κατέχει. Η μελέτη των κοινωνικών εντόμων παρέχει ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα «άνωων όντων» που συγκροτούν ευφείς κοινωνικές δομές και επιλύουν πολύπλοκα ζητήματα με έναν ιδιαίτερο τρόπο αυτοοργάνωσης και κατόπιν τοπικών διαδράσεων και αποφάσεων.”⁹ Αυτό που είναι πιο σημαντικό πάνω στη νοημοσύνη του σμήνους, είναι η έμφαση στη συλλογική συμπεριφορά σε αντίθεση με τη στατική σχέση μεταξύ ατόμου και ομάδας.

Συνδεσιμότητα / συλλογικότητα

Στη δικτυακή κοινωνία (*Network society*), τα σμήνη ακολουθούν στη συγκρότησή τους τη διάχυτη, αποκεντροποιημένη δικτυακή δομή. Είναι συλλογικότητες η ύπαρξη των οποίων βασίζεται στα επικοινωνιακά κανάλια των δικτύων. Την επικοινωνία μπορούμε να την ορίσουμε εδώ ως μία διατομική ανταλλακτική **σχέση**(*edge*) πληροφοριών ή αλλιώς **μηνυμάτων**(*messages*), η ποιότητα της οποίας ορίζεται από τα άτομα η **τις μονάδες** (*nodes*) μεταξύ των οποίων συντελείται. Στην περίπτωση ύπαρξης μιας τέτοιου είδους ανταλλαγής μπορούμε να πούμε ότι τα άτομα συνδέονται.

Κατά τον Eugene Thacker η “συνδεσιμότητα αποτελεί ένα τρόπο συσχετισμού μοναδικότητων σε μία ευρεία περιοχή τοπολογικών διατάξεων. Η συνδεσιμότητα είναι περισσότερο *status*, δεν είναι κατάσταση ή πράγμα. Είναι *status* τόσο με την τεχνική όσο και με την πολιτική έννοια του όρου. Η συνδεσιμότητα μπορεί να είναι υψηλή ή χαμηλή. Κεντροποιημένη ή αποκεντροποιημένη. Μπορεί να συμβεί χωρίς

⁸ Eugene Thacker, *Networks, Swarms, Multitudes / Part Two*, σ. 1

⁹ Ο. π. , σ. 2

κανένα λόγο, αλλά συνήθως προϋποθέτει ένα context η τουλάχιστον ένα προκείμενο. Η πιο βασική συνδεσιμότητα – ένα *link* ανάμεσα σε δύο μονάδες - προϋποθέτει ένα *set* από κοινούς όρους συμφώνα με τους οποίους η σχέση είναι εφικτή.” Να σημειώσουμε εδώ ότι “η συνδεσιμότητα μπορεί να είναι προϋπόθεση για τη συλλογικότητα. Το αντίθετο όμως δεν μπορεί να συμβεί. Αφού η συνδεσιμότητα μπορεί να συμβεί σε ένα ευρύ επίπεδο χωρίς όμως να συνοδεύεται από κάποια συγκρότηση συλλογικότητας”.¹⁰ Κατ’ αυτό τον τρόπο η πληροφορία ή αλλιώς το μήνυμα αποτελεί το δομικό σκελετό μιας συλλογικότητας σε λανθάνουσα κατάσταση.

Πως συγκροτούνται οι συλλογικότητες _ assemblage theory

Οι συλλογικότητες ενεργοποιούνται όταν, κατά τις μεταβολές του δικτυακού μοτίβου, δηλαδή κατά τον αδιάκοπο επαναπροσδιορισμό των σχέσεων των σημείων τόσο μεταξύ τους όσο και με το περιβάλλον τους, εντοπιστούν συμβατότητες στις περιρρέουσες τοπολογικές διατάξεις τους. Η συμβατότητα έτσι, θα μπορούσε να οριστεί και ως συναίνεση για συμμετοχή σε ένα κοινό πλαίσιο δράσης με κοινό στόχο. Σ’ αυτά την περίπτωση ανάμεσα στα nodes του δικτύου πραγματοποιούνται αρθρώσεις που ορίζουν με τη σειρά τους μια συλλογικότητα. Έτσι ο **κοινός σκοπός** αποτελεί το λόγο σχηματισμού μιας συλλογικότητας, το λόγο ύπαρξης του σμήνους, ενώ η λογική της συνάρθρωσης (*assemblage*) που βασίζεται στην εξωτερικότητα των σχέσεων των μελών του, αποτελεί το μηχανισμό συγκρότησής του.

¹⁰ Eugene Thacker, *Networks, Swarms, Multitudes, Part One*, σ. 4

Μεταβλητότητα σμίνους

Οι Deleuze και Guattari, χαρακτηρίζουν τα *assemblages* σύμφωνα με δύο διευθύνσεις: Στον ένα άξονα ή διεύθυνση, αναγνωρίζουν το ρόλο που τα διαφορετικά στοιχεία ενός *assemblage* μπορούν να παίξουν. Στον άλλο άξονα, ξεχωρίζουν τις διαδικασίες που σταθεροποιούν την αναδυόμενη ταυτότητα του(οξύνοντας τα όρια του για παράδειγμα ή ομογενοποιώντας τη σύνθεσή του), από εκείνες που τείνουν να αποσταθεροποιήσουν αυτή την ταυτότητα, ανοίγοντας γι' αυτό το *assemblage* στην αλλαγή - τις διαδικασίες τοπικοποίησης και αποτοπικοποίησης (*territorialisation* και *de-territorialisation*).¹¹

Στο ψηφιακό μοντέλο ανάλυσης της κοινωνικότητας, ο σχηματισμός σμίνους δηλαδή η συνάρθρωση συλλογικοτήτων με κοινή πρόθεση, ισοδυναμεί με την εγκαθίδρυση ενός **κοινού τόπου**, με τη σήμανση μιας περιοχής. Κατά το Δ. Παπαλεξόπουλο "η περιοχή είναι δυνατόν να οριστεί ως διευθέτηση υλικών και συμβολικών πόρων που επιτρέπει την οργάνωση των συνθηκών ύπαρξης ατόμων ή κοινωνικών ομάδων και επιστρέφει ως αντάλλαγμα έναν προσδιορισμό της **ταυτότητας** τους".¹² Η έννοια της περιοχής εισάγει αυτόματα αυτή του ορίου. Ενός ορίου όμως που εδώ δεν υπάρχει εκ των προτέρων αλλά που επαναπροσδιορίζεται διαρκώς από τις εξωτερικές σχέσεις των σημείων που συμμετέχουν στο σχηματισμό του. Δηλαδή, από τη *σχεσιακότητα* και τη *συνεργατικότητα* των μελών που απαρτίζουν το σμήνος αλλά και από τις σχέσεις με τους με το περιβάλλον τους (*context*). "Με άλλα λόγια η **τοπικότητα εν δικτύω** βρίσκεται συνεχώς αποσταθεροποιημένη, σε πολυπλοκότητα, εν δύναμη διαλυμένη ή μεταβαλλόμενη (αποφεύγοντας τη διάλυση). Όχι χωρίς ταυτότητα αλλά με μεταβαλλόμενη ταυτότητα. Πρόκειται για μία περιγραφή όπου η μορφή είναι στιγμή, σύμπτωμα της ισορροπίας."¹³

¹¹ Manuel DeLanda, *Deleuze and the Social / Deleuzian Ontology and Assemblage Theory*, σ. 253

¹² Δημήτρης Παπαλεξόπουλος, *Ψηφιακός Τοπικισμός, Τοπικότητα-Σμήνος-Πλήθος*, σ.154

¹³ Δημήτρης Παπαλεξόπουλος, [Ο επαναπροσδιορισμός της τοπικότητας και τα δίκτυα](#), Επίλογη κειμένων από την παρουσίαση του μαθήματος, στα πλαίσια του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών: Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου,

“Στο μοντέλο του σμήνους που προτείνεται από τις κοινωνίες των εντόμων και εξελίσσεται από τους ερευνητές, υποθέτει ότι το κάθε μέλος έχει την ίδια αποτελεσματικότητα με τα υπόλοιπα και από μόνο του δεν είναι ιδιαίτερα παραγωγικό. Σε αντίθεση, τα σμήνη που βλέπουμε να αναδύονται από τους νέους δικτυακούς πολιτικούς οργανισμούς αποτελούνται από ένα πλήθος διαφορετικούς ενεργούς παράγοντες. Αυτό προσθέτει αρκετά επίπεδα πολυπλοκότητας στο μοντέλο. Τα μέλη του σμήνους δεν χρειάζεται να εξομοιωθούν ή να ανακηρύξουν τη δημιουργικότητα τους προκειμένου να επικοινωνήσουν το ένα με το άλλο. Παραμένουν διαφορετικά σε όρους φύλλου, σεξουαλικότητας και ούτω καθ' εξής.”¹⁴ “Στο πλήθος τα μέρη που το αποτελούν, τα άτομα διεκδικούν τη διατήρηση της ιδιαιτερότητάς τους, έτσι ο όρος *ταυτότητα* αντικαθίσταται από αυτόν της *μοναδικότητας*. Το πλήθος, παράγεται συνεχώς από τις μοναδικότητες που συμμετέχουν στο δίκτυο και επικοινωνούν για τη δημιουργία *κοινών τόπων*, που δεν προϋπάρχουν αλλά αναδύονται από τη συνεργασία τους.”¹⁵ “Έτσι το πλήθος είναι ένα πολλαπλό κοινωνικό υποκείμενο του οποίου η σύσταση και δράση βασίζεται όχι στην ταυτότητα και ενότητα αλλά σε αυτό που υπάρχει ως κοινό.”¹⁶

Η κατασκευή του πλήθους _ Deleuze

“Στη στρατηγική του Deleuze, το άτομο και οι κοινωνία αλληλοσυγκροτούνται μέσα από την κοινωνική πρακτική ,γεφυρώνοντας έτσι το επίπεδο των ατόμων και αυτό των μεγαλύτερων περιφερειακών

Κατεύθυνση Α': Σχεδιασμός - Χώρος – Πολιτισμός. (Ιούνιος 2007) Από την ιστοσελίδα <<http://www.ntua.gr/archtech/post-2009/smaR.htm>>

¹⁴ Michael Hardt – Antonio Negri, *Multitude: War and Democracy in the Age of Empire*, σ. 92

¹⁵ Eugene Thacker, *Networks, Swarms, Multitudes, Part Two*, σ.

¹⁶ Ο.π. , σ. 99

οντοτήτων με πολλά ενδιάμεσα επίπεδα τα οποία λειτουργούν στη δική τους χωρική κλίμακα και έχουν τη δική τους χωρική αυτονομία. Αναλυτικά στην κάτω κλίμακα (bottom scale) έχουμε ένα πληθυσμό από διαδρώντα άτομα (individual persons) - (που διατηρούν τη μοναδικότητά τους, τη δική τους ιδιαίτερη ταυτότητα). Από αυτές τις διαδράσεις αναδύεται μια νέα κλίμακα αυτή των διαπροσωπικών δικτύων. Από τις διαδράσεις ανάμεσα σε αυτά τα δίκτυα αναδύεται η κλίμακα των θεσμικών οργανισμών. Από τις διαδράσεις ανάμεσα στους οργανισμούς αναδύεται η κλίμακα των αστικών κέντρων και από τις διαδράσεις μεταξύ των αστικών κέντρων αναδύονται μεγαλύτερες περιφερειακές οντότητες σχηματίζοντας έτσι μια πολυεπίπεδη κοινωνική πραγματικότητα. (multi -scaled social reality).

Τα κυριότερα τέσσερα χαρακτηριστικά αυτού του σχήματος είναι τα εξής:

- Κάθε ενότητα διαφορετικής κλίμακας (άτομα, πόλεις, οργανισμοί κλπ) αποτελείται από οντότητες της άμεσα χαμηλότερης κλίμακας – έτσι οι σχέσεις ανάμεσα στις κλίμακες είναι αυτές που συγκροτούν το σύνολο.
- Σε κάθε επίπεδο της κλίμακας έχουμε να κάνουμε με πληθυσμούς από διαδρούσες οντότητες (πληθυσμούς προσώπων, οργανισμών, πόλεων), και είναι μέσα σ' αυτούς τους πληθυσμούς και στις διαδικασίες που γεννιούνται από αυτές τις διαδράσεις όπου μεγαλύτερες οντότητες αναδύονται σαν ένα είδος στατιστικού αποτελέσματος ή σαν συλλογικές και όχι σκόπιμες συνέπειες μιας συλλογικής δράσης.
- Με το που αναδύεται μια μεγαλύτερης κλίμακας οντότητα αμέσως ξεκινά να λειτουργεί σαν πηγή περιορισμών και πόρων για τα συστατικά της. Με άλλα λόγια ακόμα και αν η σειρά αιτιατότητας σε αυτό το σχήμα έχει μια bottom-up, έχει επίσης μια top-down οπτική: το όλο περιορίζει όσο και καθιστά δυνατά τα μέλη του.

- Και τελικά ότι στην κορυφή του σχήματος δεν έχουν την κοινωνία σαν όλο, που είναι μια μάταιη κοινωνική οντότητα, αλλά απλά μια ακόμη συμπαγή οντότητα."¹⁷

Το πλήθος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ως δίκτυο. Ένα δίκτυο σχέσεων μεταξύ των μοναδικότητων που το συγκροτούν και εσωτερικών τους διαδράσεων που ορίζουν τελικά τη δυναμική διεύθυνση του πλήθους. Το πλήθος ως δίκτυο είναι μια ανοικτή συνθήκη διαρκών μεταβολών. Η ιδιότητά του αυτή είναι και η πιο αμφιλεγόμενη οπτική του, αφού ενώ καθιστά το πλήθος σε ένα ριζοσπαστικό συγκροτητικό σύνολο εμπεριέχει πάντα η πιθανότητα διάλυσης του στις ατομικότητες που το αποτελούν.

Micropolis _

Κατά το G. Simmel, “ένα ποιοτικό χαρακτηριστικό του χώρου που επενεργεί ουσιαστικά στις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, συνίσταται στο γεγονός ότι διαιρούμε το χώρο, για πρακτικούς λόγους, σε τμήματα που θεωρούνται ως ενότητες και περιβάλλονται - ως αίτια και ως αποτελέσματα αυτής της διαίρεσης - από όρια.”¹⁸ Ενώ το όριο, όπως υποστηρίζει, “δεν αποτελεί χωρικό γεγονός με κοινωνιολογικές επενέργειες αλλά κοινωνιολογικό γεγονός που μορφοποιείται χωρικά”.¹⁹ “Ο σταθερός τόπος, ως κομβικό σημείο της κοινωνιολογικής σχέσης, αναδύεται παντού όπου η επαφή ή η συνένωση στοιχείων μπορεί να λάβει χώρα μόνο σε μία ορισμένη θέση.”²⁰

Στην προκειμένη περίπτωση, η σχέση μεταξύ μυρμηγκιών και τερμιτών, είναι μια αλληλεπίδραση συλλογικότητας που ξεκινά αρχικά από τον

¹⁷ Manuel DeLanda, *Deleuze and the Social / Deleuzian Ontology and Assemblage Theory*, σ. 251

¹⁸ G. Simmel, *Περιπλάνηση στη Νεωτερικότητα*, σ. 149

¹⁹ Ο.π., σ. 152

²⁰ Ο.π., σ. 154

ιδιαίτερο χωρικό μόρφωμα της κάθε μία τοπικότητας και κατ' επέκταση από το πλαίσιο²¹ στο οποίο εντάσσεται ως τέτοιο. Το κάστρο των τερμιτών αποτελεί το σταθερό σημείο στον οποίο εκδηλώνεται η σχέση των δύο συλλογικοτήτων, που εμφανίζονται εδώ ως δύο διαφορετικού τύπου κοινωνικές δομές.

Απλουστευτικά:

Τα μυρμήγκια, λόγω του νομαδικού τους χαρακτήρα, θα θεωρηθούν ως συλλογικότητα που προσομοιάζει τη δικτυακή κοινωνική δομή, συλλογικότητα δηλαδή που ορίζεται βάσει κοινού σκοπού, ο οποίος προσδίδει και την ιδιαίτερη ταυτότητα τους και αποτελεί το ιδεατό όριο της.

Ενώ οι τερμίτες, λόγω του σταθερού τόπου έδρασής τους, θα θεωρηθούν ως κοινωνικές οντότητες που προσδιορίζονται μέσα από τα υλικά σαφή όρια της περιοχής τους και τα νοήματα που αυτή φέρει.

Επαναφέροντας εδώ τη θεωρία του *assemblage*, η αντικρουόμενη σχέση μεταξύ των δυο μοντέλων θα μπορούσε να οριστεί και ως άρνηση συγκρότησης μιας ενιαίας συλλογικότητας, ως άρνηση συμμετοχής σε ένα κοινό δίκτυο, υπόθεση που φαίνεται να κινείται στο δεύτερο άξονα κατά Deleuze και Guattari, σε αυτόν που αφορά την ταυτότητα – τοπικότητα. Τα μυρμήγκια εκκινούν διαδικασίες αποσταθεροποίησης της ταυτότητας των τερμιτών, ενώ εκείνοι αντιδρούν δηλώνοντας την αυστηρότητα και α-μεταβλητότητα των ορίων τους. Οι τερμίτες θα μπορούσαν να οριστούν και ως “πολιτιστική κοινότητα οικοδομημένη στη βάση του ορισμού της ταυτότητας, που αρνείται τη σύνδεση της με το κυρίαρχο δίκτυο και συμμετέχει σε παράπλευρες εναλλακτικές διακλαδώσεις”.²² Θεωρώντας το κάστρο των τερμιτών ως υλική έκφραση της περιοχής τους και εννοιολογική έκφραση της ταυτότητας τους, η ρήξη μεταξύ των δύο σημνών που

²¹ “το πλαίσιο αναγγέλλει ότι μέσα του βρίσκεται ένας κόσμος που υπόκειται μόνο στους δικούς του κανόνες, οι οποίοι δεν εμπλέκονται στους καθορισμούς και τις κινήσεις του περιβάλλοντος κόσμου.”

Ο.π. , σ. 150

²² Δημήτρης Παπαθεξόπουλος, *Ο επαναπροσδιορισμός της τοπικότητας και τα δίκτυα*, σ. 5 Επιλογή κειμένων από την παρουσίαση του μαθήματος, στα πλαίσια του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών: Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου, Κατεύθυνση Α': Σχεδιασμός - Χώρος – Πολιτισμός. (Ιούλιος 2007) Από την ιστοσελίδα <<http://www.ntua.gr/archtech/post-2009/smaR.htm>>

εκδηλώνεται αρχικά στα τείχη του κάστρου και σταδιακά επεκτείνεται στην ολότητα της δομής του είναι έκφραση της “ μη επιλύσιμης έντασης μεταξύ της εμμονής στη συγκρότηση μιας ταυτότητας και της ταυτόχρονης διάσπασής της στις δέσμες δικτύων που αυτή συμμετέχει”²³

Συμπεράσματα _

Η πόλη είναι μια χωρική έκφραση της κοινωνικότητας. “Πρόκειται για μια κατασκευή που δεν εξαντλείται μόνο στον υλικό μετασχηματισμό, αλλά περιλαμβάνει όλους τους τρόπους με τους οποίους η συγκεκριμένη κοινωνία αντιλαμβάνεται το χώρο της, αναγνωρίζει σ’ αυτόν τις αξίες και τους στόχους της”.²⁴ Η έννοια της ταυτότητας και τις μοναδικότητας, είναι αξίες που αναδύονται και επαναπροσδιορίζονται από τη σύγχρονη σχέση με το χώρο. Η ταυτότητα είναι αξία που φέρεται από το υπάρχον τοπικό, ενώ η μοναδικότητα αναδύεται από τη διάχυτη δικτυακή ανακατανομή του που είναι αποδεσμευμένη από τα υλικά όρια του. Κατά τον Manuel Castells “ο χώρος είναι μια νοητική κατασκευή. Όχι μόνο μια πολιτιστική κατασκευή όσο και μια υλικά νοητική κατασκευή κι αυτό γιατί πρέπει να τοποθετήσουμε τους εαυτούς μας κάπου. Όμως ο χώρος που ζούμε, ο χώρος της άμεσης εμπειρίας, δεν είναι ο χώρος της οικονομίας ούτε ο χώρος της πληροφορίας, ούτε ο χώρος της επιστήμης, ούτε χώρος της τέχνης – αλλά όλη η σφαίρα της δραστηριότητας μας που πλαισιώνει και επηρεάζει τις ζωές μας. [...] Το δίκτυο των τόπων που συνδέονται γύρω από μια κοινή κοινωνική πρακτική μέσω των αυτών των ηλεκτρονικών συστημάτων αποτελεί το χώρο ρών”.²⁵ Ο χώρος ρών έρχεται να σταθεί στον αντίποδα του

²³ Δημήτρης Παπαθεοδόπουλος, *Ψηφιακός Τοπικισμός, Τοπικότητα-Σμήνος-Πλήθος*, σ. 157

²⁴ Σ. Σταυρίδης, *Η Συμβολική Σχέση με τον Χώρο, Πως οι Κοινωνικές Αξίες Διαμορφώνουν και Ερμηνεύουν το Χώρο*, σ. 187

²⁵ Manuel Castells & Martin Ince, *Conversations with Manuel Castells, Conversation 3 / The Space of Flows*, σ. 56

χώρου τόπων. Ως χώροι τόπων ορίζονται οι χώροι όπου οι ανθρωπινή διάδραση εκφράζεται με όρους γεινίασης και έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία τοπικότητων, δηλαδή τόπων με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που διαθέτουν σαφή όρια και ταυτότητα. Κατά τον Castels "οι χώροι ρωών συνυπάρχουν με τους χώρους τόπων και εξυπηρετούν αντιμαχόμενα συμφέροντα"²⁶ και αντιστοιχούν στους χώρους της εμπειρίας και στους χώρους της εξουσίας.

Η ηγεμονική δικτυακή μορφή οργάνωσης και η μετάβαση από την *κοινωνία της πειθαρχίας* στην *κοινωνία του ελέγχου* ως επαναπροσδιορισμός του πλαισίου, φαίνεται να διαταράσσει την αρχική πολιτική τοποθέτηση των όρων. Οι χώροι ρωών και οι χώροι τόπων φαίνεται να υφίστανται διαρκείς παράλληλες νοηματικές μεταβολές και μετατοπίσεις ανάμεσα στα άκρα του δίπολου από το οποίο προέρχονται. Το πλήθος, η σπειροειδής διάχυση του από τη μοναδικότητα στην ολότητα και προϋπάρχουσα πυρηνικά ορισμένη κοινωνική δομή της, είναι δύο παράλληλες όψεις του σύγχρονου κόσμου που θα λέγαμε πως βρίσκεται σε μια συνθήκη μετάβασης. Η αποσταθεροποιημένη και μεταβαλλόμενη τοπικότητα των δικτύων έρχεται σε αντίθεση με τις υπάρχουσες παραδοσιακές κοινωνικές δομές που οικοδομούνται στο όνομα της ταυτότητας, εκφράζοντας την τοπική αντίσταση στην παγκοσμιοποιημένη οπτική της. Το κοινωνικό μοντέλο του πλήθους, ως έμφαση στη μοναδικότητα έναντι ταυτότητας, έρχεται να σταθεί ως διαμεσολαβητής αυτής της έντασης, μετατοπίζοντας την έννοια της τοπικότητας από τη σαφή υλική οριοθέτηση σε μια *από κοινού διευθέτηση*. Το ερώτημα που τίθεται είναι αν θα ενεργοποιηθεί ποτέ το πλήθος ως ενιαία κοινωνική οντότητα ή αν θα παρατείνει τη διαμάχη στο όνομα της ταυτότητας ή της μοναδικότητας της, που εκδηλώνεται στο πεδίο της πόλης.

²⁶ Ο.π. σ. 58

Βιβλιογραφία _

Eugene Thacker, *Networks, Swarms, Multitudes*, από την ιστοσελίδα:
<http://www.ctheory.net/articles.aspx?id=422>

Manuel Castells & Martin Ince, *Conversations with Manuel Castells*, Polity Press, 2003

Deleuze Gilles, *Deleuze and the Social*, Edinburg University Press, 2006

Tomas Ibanez – Manuel Castells, *Ο Νεοαναρχισμός και η Σύγχρονη Κοινωνία*, εκδ. Ελευθεριακή Κουλτούρα, Αθήνα 2007

Δημήτρης Παπαλεξόπουλος, *Ψηφιακός Τοπικισμός, Τοπικότητα-Σμήνος-Πλήθος*, εκδ. Libro A.E., 2008

Δημήτρης Παπαλεξόπουλος, *Ο επαναπροσδιορισμός της τοπικότητας και τα δίκτυα.*, Επιλογή κειμένων από την παρουσίαση του μαθήματος, στα πλαίσια του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών: Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου, Κατεύθυνση Α': Σχεδιασμός - Χώρος – Πολιτισμός. (Ιούνιος 2007), από την ιστοσελίδα <http://www.ntua.gr/archtech/post-2009/smaR.htm>

G. Simmel, *Περιπλάνηση στη Νεοτερικότητα*, εκδ. Αλεξάνδρεια, 2004

Michael Hardt and Antonio Negri, *Multitude: War and Democracy in the Age of Empire*, Penguin Books, 2005

Σ. Σταυρίδης, *Η Συμβολική Σχέση με τον Χώρο, Πως οι Κοινωνικές Αξίες Διαμορφώνουν και Ερμηνεύουν το Χώρο*, εκδ. Κάλβος, 1990